

Оксана ГУДОВСЕК

кандидат педагогічних наук, доцент,

декан педагогічного факультету

Рівненського державного гуманітарного університету

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0002-0933-7684

e-mail: oksana.hudovsek@rshu.edu.ua

АВТОРСЬКІ ХУДОЖНІ ШКОЛИ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ: СУТНІСТЬ, МОДЕЛІ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Анотація. У статті досліджено феномен авторської художньої школи як самобутнього педагогічного явища в контексті розвитку художньої освіти України другої половини XIX – початку XX століття. На основі аналізу наукових джерел розкрито змістові характеристики поняття «авторська школа» та визначено її узагальнені характеристики: оригінальна концепція засновника, цілісність освітньої системи, особистісний характер педагогічної діяльності та стійкість традицій. Обґрунтовано специфіку авторської художньої школи як особливого типу освітньої інституції, в якій педагогічна діяльність органічно поєднується з образотворчою практикою, а навчання набуває характеру спільного творчого пошуку.

Проаналізовано діяльність трьох провідних авторських художніх шкіл України. Школа живопису Н. Буяльського (Київ, 1850) вирізнялася поєднанням студійної системи навчання із західноєвропейською методикою та пріоритетом роботи з натури над копіюванням гіпсових зразків. Школа малювання та живопису М. Раєвської-Іванової (Харків, 1869) ґрунтувалася на методиці французьких художніх шкіл, поєднувала академічну підготовку з практикою орієнтованим навчанням і приділяла особливу увагу декоративно-ужитковому мистецтву та національному орнаменту. Рисувальна школа М. Мурашки (Київ, 1876) відзначалася чіткою чотирирічною системою навчання, постійним розширенням навчальних програм і органічним поєднанням фахової та загальноосвітньої підготовки.

Встановлено, що, попри відмінності в організації освітнього процесу, всі три заклади об'єднували спільні риси: демократичний доступ до освіти, пріоритет роботи з натури, послідовність і поетапність навчання, індивідуальний підхід та постійне вдосконалення навчальних програм. Доведено, що авторські художні школи відіграли важливу роль у становленні професійної художньої освіти в Україні, стали осередками формування національної мистецької традиції та простором педагогічних інновацій. Їх діяльність сприяла розвитку творчої особистості митця, поєднуючи академічну підготовку з практичним досвідом художньої діяльності.

Ключові слова: авторська школа, авторська художня школа, художня освіта, авторська концепція, історія художньої освіти України.

Постанова проблеми. Сучасна українська освітня система переживає період глибокої трансформації, послідовно інтегруючись у європейський та світовий освітній простір. Центральним вектором цих змін є виховання особистості, здатної до творчого самовираження, з розвиненим естетичним світоглядом, витонченим художнім смаком та глибоким ціннісним сприйняттям прекрасного.

Особливу роль у цьому процесі відіграють художні заклади освіти, засновані видатними митцями та меценатами. Вони є не лише осередками фахової підготовки, а й унікальними культурно-виховними середовищами, що формують у молоді повагу до національної та світової культурної спадщини, розвивають творчий потенціал й естетичну чутливість.

Художня освіта виконує важливу соціальну функцію. Вона стає інструментом інтеграції молоді у спільний культурний простір, зміцнює національну ідентичність та формує відповідальних громадян, здатних не лише сприймати мистецтво, а й визначати нові напрями його розвитку. Саме тому підтримка й розвиток художніх закладів освіти є невід’ємним складником державної освітньої політики та чинником духовного відродження України.

Саме діяльність художніх закладів освіти спрямована на підготовку нової генерації митців, здатних продовжувати традиції української художньої школи крізь призму сучасних світових тенденцій. Такий синтез дає змогу не лише зберегти унікальний культурний код нації, а й забезпечити конкурентоспроможність українського мистецтва на міжнародній арені. У цьому контексті художня освіта постає основою інтелектуального й культурного потенціалу держави.

Однією з найбільших самобутніх і перспективних форм організації художньої освіти є авторські художні школи – заклади, що будують свою діяльність навколо унікальної творчої концепції засновника або художнього керівника. На відміну від традиційних державних інституцій, авторська художня школа є живим утіленням індивідуального мистецького бачення. Вона не копіює усталені програми, а формує власну педагогічну філософію, художню мову та систему цінностей. Саме в таких школах народжується неповторне середовище, у якому учень не лише опановує ремесло, а й занурюється в атмосферу живої творчості, що надихає, формує й перетворює. Авторські художні школи стають осередками формування нових художніх напрямів і стилів, які залишають помітний слід у культурному житті країни.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Актуальними в контексті досліджуваної нами проблеми є наукові праці Ю. Агапова, О. Волинської, С. Волкова, О. Іванченко, Л. Масол, Л. Русакової, О. Сторчай, І. Тютюнник А. Філімонової та інших, присвячених особливостям становлення та розвитку художніх закладів освіти в Україні. У цих працях акцентовано увагу на історичних, соціокультурних та педагогічних аспектах формування художньої освіти. Зокрема, науковці аналізують генезу приватних ініціатив, які стали

підґрунтям для подальшого розвитку художніх шкіл і становлення їх як повноцінних освітніх інституцій.

Окремий напрям становлять праці, присвячені діяльності конкретних художніх шкіл та їх засновників. Так, у публікаціях про Наполеона Буяльського та дослідженнях О. Сторчай висвітлено особливості функціонування першої приватної київської художньої школи-студії, зокрема її роль у формуванні студійної системи навчання, орієнтацію на роботу з природи та використання європейських методичних підходів. Діяльність М. Раєвської-Іванової розглянуто у працях Л. Русакової, В. Тітінюка й А. Старкової, де акцентовано увагу на поєднанні художньої, освітньої та громадської діяльності, а також на значенні її школи для розвитку мистецького середовища Харкова й України загалом. Досвід Київської рисувальної школи М. Мурашка проаналізовано в роботах О. Іванченко, М. Шевелевої та М. Антонця, у яких підкреслено її новаторський характер, системність навчання, поєднання фахової й загальноосвітньої підготовки.

Дослідники одностайні в тому, що художня освіта в Україні значною мірою розвивалася завдяки особистісному чиннику, творчій та організаційній діяльності окремих митців і педагогів, які не лише передавали фахові знання, а й формували власні педагогічні концепції, визначаючи таким чином обличчя цілих мистецьких поколінь. Саме це заклало підґрунтя для виникнення феномену, який у науковому дискурсі отримав назву авторської художньої школи.

Водночас недостатньо розкритими залишаються питання поєднання індивідуальної педагогічної концепції засновника, організації художньо-освітнього процесу, формування творчого середовища та впливу таких шкіл на становлення професійної художньої освіти в Україні. Зазначене зумовлює доцільність подальшого аналізу авторських художніх шкіл як самобутніх освітніх інституцій і осередків педагогічної інноватики.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності поняття «авторська художня школа» як самобутнього педагогічного явища та розкритті організаційно-педагогічних основ і методичних підходів діяльності провідних авторських художніх шкіл України другої половини XIX – початку XX століття (Школа живопису Н. Буяльського, Школа малювання та живопису М. Раєвської-Іванової, Рисувальна школа М. Мурашка).

Виклад основного матеріалу дослідження. Для більш глибокого розуміння феномену авторської художньої школи доцільним є передусім з'ясування змістових характеристик поняття «авторська школа» як загально-педагогічного явища, що слугуватиме теоретичним підґрунтям для подальшого розгляду конкретних авторських художніх шкіл, які сформувалися на теренах України.

Феномен авторської школи як педагогічного явища привертає увагу дослідників у різних галузях наукового знання. Аналіз наукових джерел засвідчує відсутність єдиного підходу до його визначення, що вказує на змістову багато вимірність цього поняття. Узагальнення наявних дефініцій дає

змогу простежити еволюцію наукових підходів та виокремити його інваріантні характеристики.

В енциклопедії сучасної освіти авторська школа тлумачиться передусім як експериментальний навчально-виховний заклад, функціонування якого визначається оригінальною психолого-педагогічною концепцією, розробленою її засновником або авторським колективом (Паламарчук, б. д.). Близьким за змістом є визначення М. Ярмаченка, який акцентував увагу на реалізації в такому закладі принципово нової педагогічної системи, створеної конкретним педагогом чи творчим колективом однодумців (Ярмаченко, 2001). Натомість, О. Антонова доповнює цей підхід, наголошуючи на інноваційному характері авторської школи як експериментальної установи, що функціонує на засадах самобутньої психолого-педагогічної концепції (Антонова, 2011).

Деяко ширше трактування пропонує С. Гончаренко, який розглядає авторську школу не лише як заклад, а як цілісну оригінальну систему (загально-педагогічну, дидактичну, методичну або виховну), вибудовану з урахуванням здобутків суміжних наук, вітчизняного та зарубіжного досвіду. Така система реалізується безпосередньо за участю її автора (авторів). Академік також кваліфікує авторську школу як один із різновидів експериментального майданчика (Гончаренко, 1997). Н. Побірченко визначає авторську школу як гуманістичний навчально-виховний заклад, в основі якого лежить авторська концепція розвитку школи, побудована на ціннісній тріаді «дитина – вчитель – батьки» і спрямована на досягнення стабільних позитивних результатів. (Побірченко, 2007).

Отже, авторська школа – це освітня система, що ґрунтується на оригінальній концепції засновника, охоплює всі етапи освітнього процесу та характеризується цілісністю, внутрішньою узгодженістю й стійкістю педагогічних традицій. На відміну від традиційних освітніх моделей, вона має виразно особистісний характер, де зміст і особливості закладу визначаються постаттю засновника – його професійними поглядами, творчим підходом та ціннісними орієнтаціями. Водночас авторська школа здатна продовжувати своє існування й після завершення діяльності засновника за умови збереження його ідей наступниками.

Особливого змістового наповнення феномен авторської школи набуває у сфері художньої освіти. Авторська художня школа являє собою своєрідний тип освітньої системи, в якій педагогічна діяльність органічно поєднується з образотворчою практикою, а процес навчання набуває характеру спільного творчого пошуку. Її основою є не лише педагогічна концепція, а й художні погляди засновника – його розуміння мистецтва, творчих принципів та естетичних цінностей. Саме цим авторська художня школа відрізняється від класичних освітніх інституцій, оскільки в її основі лежить індивідуальна творча концепція художника-педагога.

Авторські художні школи були важливими освітніми осередками, що діяли в Україні впродовж другої половини XIX – початку XX століття та вплинули на становлення художньої освіти. Звернемося до найбільш яскравих прикладів таких шкіл.

Помітним явищем у розвитку авторської художньої освіти в Україні стала київська Школа живопису, заснована у квітні 1850 року художником, педагогом і меценатом Хомою-Станіславом-Наполеоном Буяльським. Школа розміщувалася в квартирі фундатора на Кадетській вулиці та від самого початку вирізнялася принципово новим підходом до художньої освіти, поєднуючи ознаки студійної системи навчання із західноєвропейською методикою викладання.

Навчальний процес у школі був чітко структурований і складався з чотирьох послідовних класів, кожен із яких відповідав певному рівню художньої підготовки. У першому класі(графічному) учні опанували основи рисунка та теоретичні знання з перспективи. Другий, вищий рисувальний клас, передбачав роботу з гіпсовими рельєфами, античними скульптурами та натюрмортами за різних умов освітлення, а також вивчення пропорцій, світлотіні й анатомії. У третьому класі(живописному) учні переходили до опанування кольору: копіювали твори мистецтва, працювали з живою натурою, вивчали кольорознавство та драпірування. Четвертий клас(композиційний) був вершиною навчання: тут учні досліджували людську натуру у фізіологічному та моральному вимірах і створювали самостійні роботи – пейзажі, портрети та картини на історичні сюжети(Наполеон Буяльський і його художня школа).

Суттєвою інновацією Н. Буяльського стало введення до навчальної програми літографії – техніки перенесення зображення на папір під тиском.

Принципова відмінність методики Н. Буяльського від тогочасної практичної підготовки полягала у пріоритеті роботи з натури над копіюванням гіпсових зразків та естампів. На переконання митця, саме безпосереднє сприйняття та відтворення натури, зокрема начерки тварин і людини, формували в учнів розуміння людського тіла ще до переходу до рисунку антиків. Цей підхід був послідовним і методично обґрунтованим: учнів розподіляли на класи відповідно до рівня їхніх знань і навичок (Сторчай, 2014).

Школа Н. Буяльського користувалася широкою популярністю і була відкрита для осіб різного віку, статі та соціального походження. Серед учнів були гімназисти та діти поміщиків, службовці та ремісники, військові та міщани. Учні поділялися на дві категорії: студенти та вільні слухачі. Прийом до школи здійснювався впродовж усього року, а кожен вступник проходив випробувальний термін для визначення рівня підготовки та здібностей (Сторчай, 2014).

Саме різноманітність складу учнів і безперервний прийом упродовж року є характерними ознаками авторської школи Н. Буяльського, що вирізняли її серед інших авторських художніх шкіл свого часу.

Значний внесок у розвиток художньої освіти в Україні другої половини XIX століття зробила Марія Дмитрівна Раєвська-Іванова– перша жінка, яка здобула звання професійного художника та отримала офіційний дозвіл на відкриття художньої школи в країні. У 1869 році вона заснувала в Харкові приватну Школу малювання та живопису, що стала важливим осередком становлення професійної художньої освіти в Україні. Цей заклад був авторською

художньою школою в повному розумінні, оскільки ґрунтувався на власній педагогічній концепції засновниці та функціонував на її особисті заощадження.

Школа була відкрита передусім для учнів із незаможних родин, які могли навчатися безкоштовно, тоді як для слухачів із забезпечених родин річна плата становила дванадцять карбованців. Заклад забезпечував підготовку фахівців різних напрямів – від ремісників до професійних художників і художників-педагогів. Попри різний рівень знань і навичок під час зарахування, всі учні здобували ґрунтовну базову художню освіту, яка відкривала перед випускниками двері провідних академій мистецтв світу (Русакова, 2014).

В основу освітнього процесу М. Раєвська-Іванова поклала програму та методику французьких художньо-промислових шкіл, що принципово відрізнялася від академічного підходу художніх шкіл того періоду в нашій країні. Викладачі дотримувалися принципу послідовності та поступового ускладнення навчального матеріалу, поєднуючи теоретичну підготовку з практичною роботою безпосередньо в процесі навчання (Тітінюк та Старкова, 2011). У школі активно застосовувалися диференційований та індивідуальний підходи, заохочувалася самостійна пізнавальна діяльність учнів як під час занять, так і поза ними. Особливу увагу зосереджували на зв'язку навчання з реальним життям і навколишнім середовищем, що сприяло формуванню художнього смаку, естетичних уявлень і здатності висловлювати власні судження про мистецтво.

Навчальний рік у школі розпочинався у вересні й тривав до кінця травня та поділявся на два семестри. Влітку учні виїжджали на пленери – художні практики просто неба, що стали невід'ємною складовою фахової підготовки. Такі заняття сприяли розвитку спостережливості, вмінню передавати світло, колір і просторові зміни в природному середовищі, а також закріпленню навичок роботи з натури в реальних умовах.

Під час зарахування всіх учнів розподіляли на три групи відповідно до віку та рівня художньої підготовки. Діти до 9 років, які практично не мали досвіду малювання, вивчали правила розмітки та побудови простих предметів, розвивали почуття гармонії, симетрії, зорову пам'ять, спостережливість та образне мислення. Учні від 10 до 12 років переходили до вивчення об'ємних форм, від простих геометричних тіл до складніших предметів, зосереджуючись на визначенні характерних особливостей форми та пропорцій. Підлітки від 12 років опановували зображення голови людини з натури (Русакова, 2014).

Особливістю навчання в школі було специфічне співвідношення між класами малювання та живопису: перший клас живопису відповідав другому класу малювання, другий – третьому, третій – четвертому і п'ятому. Нерідко це відставання було ще більшим – учень четвертого класу малювання міг одночасно навчатися лише у другому класі живопису. Така система відображала переконання засновниці в тому, що опанування живопису можливе лише на міцній основі рисунку (Русакова, 2014).

Навчальний план школи не обмежувався обов'язковими заняттями з рисунку та живопису. Для охочих було передбачено додаткові курси: розпис

кахельних печей і порцеляни, стінний живопис та створення декоративних композицій на основі національно-традиційного орнаменту. Опанування орнаменту як провідного елемента декоративно-ужиткового мистецтва посідало важливе місце в освітній програмі школи: учні не лише виконували орнаментальні рисунки та ліпили орнаментальні форми, а й вивчали їхній історичний розвиток і національні особливості. Поряд із художніми дисциплінами викладалися креслення, історія мистецтва, пластична анатомія та композиція рисунка.

Загальна художня підготовка була єдиною для всіх і здійснювалася у п'яти обов'язкових малювальних класах: курс завершувався рисунком з живої природи, а підсумкова робота з живопису виконувалася олійними фарбами. Додатково у двох спеціалізованих класах учні знайомилися з практичним застосуванням мистецтва в ремісничій діяльності.

Отже, навчальна система школи М. Раєвської-Іванової являла собою цілісну авторську методику, що органічно поєднувала академічну художню підготовку з практично орієнтованим підходом французьких художньо-промислових шкіл.

Важливу роль у розвитку художньої освіти в кінці XIX століття відіграла Рисувальна школа Миколи Івановича Мурашка, заснована у вересні 1876 року – яскравий приклад авторської художньої школи. Спочатку заклад розпочав роботу в домі засновника, однак завдяки підтримці громади, міської думи та меценатської допомоги Івана Терещенка (представник відомої родини цукрозаводчиків) – школа невдовзі переїхала до просторого приміщення на вулиці Володимирській. Щорічна субсидія Івана Терещенка стала надійною фінансовою основою існування закладу і сприяла його інтенсивному розвитку.

Школа від самого початку була відкрита для всіх бажаючих незалежно від віку, статі, освіти та соціального походження. Серед учнів були діти й дорослі, ремісники, військові та селяни. Щомісячна плата за навчання становила шість рублів, однак у вихідні дні заняття проводилися безкоштовно, що давало змогу відвідувати школу малозабезпеченим.

У перший рік функціонування Рисувальної школи в ній навчалосся лише сорок учнів, однак уже до 1880 року їхня кількість перевищила сто осіб, а згодом зросла до двохсот п'ятидесяти. Для надання допомоги викладачам до освітнього процесу залучали репетиторів – найбільш підготовлених старших учнів, переважно вихідців із малозабезпечених родин, які проживали при школі та перебували на повному утриманні закладу.

Організація освітнього процесу в школі вирізнялася гнучкістю та доступністю. Заняття тривали з десятої години ранку до сьомої вечора з двогодинною перервою, а учні мали можливість відвідувати їх у зручний для себе час. Для ремісників, зайнятих упродовж робочого тижня, проводилися безкоштовні недільні заняття. У недільні вечори всі охочі могли ознайомитися з художньою колекцією школи та випробувати власні здібності у малюванні.

Авторський характер школи найвиразніше проявлявся у навчальній програмі, яка повністю відображала педагогічні погляди Миколи Мурашка та постійно вдосконалювалася відповідно до його бачення художньої освіти.

Вона будувалася за чітким дидактичним принципом «від простого до складного». Спочатку учні малювали геометричні фігури й орнаменти, поступово переходячи до гіпсових зліпків, а згодом – до живої натури (Шевелева, б.д.).

З розвитком школи єдину навчальну групу було реорганізовано на три рівні підготовки – початковий, середній і старший, кожен з яких мав окремий зміст навчання.

У першій(початковій) групі учні вправлялися у виконанні рисунків узорів та орнаментальних композицій, здебільшого за естампами. У другій(середній) групі вони переходили до зображення простих геометричних форм, виготовлених із дроту та дерева, а також гіпсових орнаментів і спеціальних навчальних моделей. У третій(старшій) групі основну увагу приділяли рисунку з гіпсових зліпків частин людського тіла – ніг, кистей рук, окремих деталей обличчя, масок, а згодом і повної голови. Окрім цього, учні опановували ліплення з глини (Іванченко, 2004).

Щороку навчальний план авторської школи збагачувався новими дисциплінами – «Перспектива» (1884), «Історії мистецтва» (1886), «Пластична анатомія» (1887). З метою формування в учнів ґрунтовних знань з просторового зображення курс «Перспектива» для слухачів середнього та старшого рівнів викладався один раз на тиждень за особистим розпорядженням Миколи Мурашка (Антонець, 2010).

Паралельно було розширено структуру навчання шляхом введення нових класів – «головного» та «фігурного», що відповідало вищому рівню художньої підготовки. У результаті повний курс навчання охоплював чотири послідовні етапи, які забезпечували системність та поступовість професійної художньої підготовки. Перший рік навчання (підготовка) був спрямований на засвоєння початкових навичок рисунка: учні виконували зображення геометричних тіл та орнаментів за оригіналами. Другий рік (маски) передбачав поступовий перехід до роботи з гіпсовими зліпками частин людського тіла; завершальним етапом цього періоду ставало рисування гіпсової маски. На третьому році (голови) учні опановували зображення гіпсових бюстів і живої натури, зосереджуючись переважно на рисунку голови. Четвертий рік (фігури) завершував курс підготовки та був присвячений рисунку гіпсової постаті людини в повний зріст (Антонець, 2010).

Власна педагогічна система Миколи Мурашка ґрунтувалася на поєднанні роботи з натури, малювання з пам'яті та за уявою, а також на індивідуальному підході до кожного учня й органічному поєднанні фахової та загальноосвітньої підготовки. Педагог систематично організовував відвідування київських музеїв, де учні виконували замальовки з відомих мистецьких творів. При школі також було створено власний навчально-художній музей.

Отже, завдяки цілісності авторської концепції, від організації освітнього середовища до продуманої методики навчання, Рисувальна школа Мурашка перетворилася на важливий осередок культурного життя Києва і стала одним із визначних явищ в історії української художньої освіти.

Висновок і перспективи побільших розвідок. Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що авторська художня школа – самобутнє педагогічне явище, яке виходить за межі традиційної освітньої моделі. Її визначальними рисами є оригінальна концепція засновника, органічне поєднання педагогічної та мистецької діяльності, творчості, а також тісний зв'язок навчання з реальною мистецькою та виробничою практикою.

Аналіз діяльності авторських художніх шкіл Н. Буяльського, М. Раєвської-Іванової та М. Мурашка дає підстави для висновку, що, попри відмінності в організації освітнього процесу й методичних підходах, вони були об'єднані спільними ознаками, притаманними авторській художній школі: демократичністю доступу до освіти, пріоритетом роботи з натури, послідовністю та поетапністю навчання, індивідуальним підходом до учня і постійним удосконаленням навчальних програм. Кожна з розглянутих шкіл втілювала творчу концепцію свого засновника та посіла вагоме місце в історії української художньої та педагогічної освіти. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні інших авторських художніх шкіл цього періоду та їхнього значення для розвитку художньої освіти та педагогічної практики в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Паламарчук, В. Авторська школа. *Енциклопедія сучасної України*. [online]. URL: <https://esu.com.ua/article-42479> (дата звернення: 27.03.2026).
- Педагогічний словник. (2001). За ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка. 516 с.
- Словник базових понять з курсу «Педагогіка». (2011). Укл. О.Є. Антонова. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка. 104 с.
- Гончаренко, С. (1997) . *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь. 373 с.
- Побірченко, Н. (2007). Змістовий аспект поняття «авторська школа». *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, Вип. 36. С. 33–37.
- Наполеон Буяльський і його художня школа URL: <https://zn.ua/ukr/HISTORY/napoleon-buyalskiy-i-yogo-hudozhnya-shkola-327358.html> (дата звернення: 14.03.2026).
- Сторчай, О. (2014) Перша приватна київська художня школа-студія Наполеона Буяльського (1850–1858 рр.). *Сучасні проблеми дослідження, реставрації та збереження культурної спадщини*. Вип. 10. С. 251-258.
- Русаківа, Л. (2014). Традиції приватної художньо-освітньої та громадської діяльності М. Раєвської-Іванової. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Випуск 48. С. 253–259.
- Тітінюк, В. і Старкова, А. (2011). Творча особистість М.Д. Раєвської-Іванової в контексті освітнього та культурно-мистецького життя Харкова та України. *Сумцовські читання*. URL: <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference/2011/article.html?n=89> (дата звернення: 25.03.2026).

Іванченко, О. (2004). Як з'явилася перша художня школа в Україні, або Духовність творять одержимі. *Столиця*, 27 серпня – 2 вересня. С. 23.

Шевелєва, М. *Микола Мурашко: Вченню краю немає! Будемо вчитися завжди!* URL: <https://numl.org/536503>[Дата останнього звернення 18 квітня 2026].

Антонець, М. (2010). Київська рисувальна школа М. І. Мурашка (кін. XIX – 10-і рр. XX ст.): *Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття)*. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», С. 91–105.

REFERENCES

Palamarchuk, V. Avtorska shkola [Author's school]. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy*. URL: <https://esu.com.ua/article-42479> (data zvernennia: 27.03.2026). [in Ukrainian]

Pedahohichniy slovnyk [Pedagogical Dictionary]. (2001). Za red. M.D. Yarmachenka. Kyiv: Pedahohichna dumka. 516 s. [in Ukrainian]

Slovnyk bazovykh poniat z kursu «Pedahohika» [Dictionary of Basic Concepts from The Course «Pedagogy»]. (2011). Ukl. O.Ie. Antonova. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU imeni Ivana Franka. 104 s. [in Ukrainian]

Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichniy slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid. 373 s. [in Ukrainian]

Pobirchenko, N. (2007). Zmistovyi aspekt poniattia «avtorska shkola» [The Semantic Aspect of The Concept of «Author's School»]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Pedahohichni nauky, Vyp. 36. S. 33–37. [in Ukrainian]

Napoleon Buial'skyi i yoho khudozhnia shkola [Napoleon Buyalsky and His Art School]. URL: https://zn.ua/ukr/HISTORY/napoleon-buyalskiy-i-yogo-hudozhnya-shkola-327358_.html (data zvernennia: 14.03.2026). [in Ukrainian]

Storchai, O. (2014). Persha pryvatna kyivska khudozhnia shkola-studiia Napoleona Buial'skoho (1850–1858 rr.) [The First Private Kyiv Art School-studio of Napoleon Buyalsky (1850–1858)]. *Suchasni problemy doslidzhennia, restavratsii ta zberezhennia kulturnoi spadshchyny*. Vyp. 10. S. 251–258. [in Ukrainian]

Rusakova, L. (2014). Tradytzii pryvatnoi khudozhno-osvitnoi ta hromadskoi diialnosti M. Raievskoi-Ivanovoi [Traditions of Private Artistic, Educational and Public Activities of M. Raevska-Ivanova]. *Psykhologo-pedahohichni problemy sil'skoi shkoly*. Vypusk 48. S. 253–259. [in Ukrainian]

Titiniuk, V. i Starkova, A. (2011). *Tvorcha osobystist M.D. Raievskoi-Ivanovoi v konteksti osvithnoho ta kulturno-mystetskoho zhyttia Kharkova ta Ukrainy* [The Creative Personality of M.D. Raevska-Ivanova in The Context of the Educational and Cultural and Artistic Life of Kharkiv and Ukraine]. *Sumtsovski chytannia*. URL: <http://museum.kh.ua/academic/sumtsov-conference/2011/article.html?n=89> (data zvernennia: 25.03.2026). [in Ukrainian]

Ivanchenko, O. (2004). *Yak z'явилася persha khudozhnia shkola v Ukraini, abo Dukhovnist tvoriat oderzhymi* [How the First Art School Appeared in Ukraine, or

Spirituality is Created by the Possessed]. Stolytzia, 27 serpnia – 2 veresnia. С. 23. [in Ukrainian]

Shevelieva, M. *Mykola Murashko: Vchenniu kraiu nemaie! Budemo vchytysia zavzhdy!* [Mykola Murashko: There Is No End to Learning! We Will Always Learn!]. URL: <https://numl.org/.536503>[Data ostannoho zvernennia 18 kvitnia 2026]. [in Ukrainian]

Antonets, M. (2010). Kyivska rysuvalna shkola M.I. Murashka (kin. XIX – 10-ii rr. XX st.) [Kyiv Drawing School of M.I. Murashka (the end of the 19th – 10s of the 20th century)]: *Narysy z istorii rozvytku novatorskykh navchalno-vykhovnykh zakladiv v Ukraini (XX stolittia)*. Luhansk: DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka».S. 91–105. [in Ukrainian]

AUTHOR'S ART SCHOOLS IN UKRAINE IN THE SECOND HALF OF THE 19th – AT THE BEGINNING OF THE 20th CENTURY: ESSENCE, MODELS AND PEDAGOGICAL POTENTIAL

Oksana HUDOVSEK

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Dean at the Faculty of Pedagogy

of Rivne State University for the Humanities,

Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0002-0933-7684

e-mail: oksana.hudovsek@rshu.edu.ua

Abstract. The article explores the phenomenon of the author's art school as an original pedagogical phenomenon in the context of the development of art education in Ukraine in the second half of the 19th and at the beginning of the 20th century. Based on the analysis of scientific sources, the content characteristics of the concept of «author's school» are revealed and its generalized characteristics are determined: the original concept of the founder, the integrity of the educational system, the personal nature of pedagogical activity, and the stability of traditions. The specifics of the author's art school as a special type of educational institution, in which pedagogical activity is organically combined with visual practice, and learning takes on the character of a joint creative search, are substantiated.

The activities of three leading Ukrainian art schools are analyzed. The painting school of N. Buyalsky (Kyiv, 1850) was distinguished by a combination of a studio system of education with Western European methods and a priority of working from nature over copying plaster models. The School of Drawing and Painting of M. Raevska-Ivanova (Kharkiv, 1869) was based on the methodology of French art schools, combined academic training with practically-oriented learning, and paid special attention to decorative and applied arts and national ornament. M. Murashka's Drawing School (Kyiv, 1876) was distinguished by a clear four-year training system, constant expansion of educational programs, and an organic combination of professional and general education.

It was found that, despite differences in the organization of the educational process, all three institutions shared common features: democratic access to education, priority of hands-on work, consistency and gradualness of training, individual approach, and continuous improvement of curricula. It is proven that the author's art schools played an important role in the formation of professional art education in Ukraine, became centers of the formation of the national artistic tradition and a space for pedagogical innovations. Their activities contributed to the development of the creative personality of the artist, combining academic training with practical experience of artistic activity.

Keywords: author's school, author's art school, art education, author's concept, history of art education in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку після рецензування 13.04.2026 р.

Стаття опублікована 15.06.2026 р.